

Có lúc ta vì người và người vì ta, có lúc ta vì ta, và người vì người, theo hoàn cảnh mà hành sự.

Nhân Và Trí

Thầy trò Khổng Tử bỏ nước Lỗ đi vào vùng nước ngoài. Một hôm Khổng Tử gọi Tử Cống (một trong 72 học trò nổi danh của Khổng Tử) hỏi:

- Theo con, thầy nào là người nhân, thầy nào là người trí?

Tử Cống suy nghĩ một lát rồi đáp:

- Thầy ạ thầy, người nhân là người biết thương người; người trí là người hiểu người.

Khổng Tử khen "hay". Rồi kêu Tăng Tử vào hỏi lại câu trên. Tăng Tử suy nghĩ một hồi rồi đáp:

- Thầy ạ thầy, người nhân là người biết thương mình; người trí là người tự biết mình.

Khổng Tử cười quá! Đoán ông gọi Tử Lỗ vào hỏi:

- Theo con, th nào làng i nhân, th nào là ng i trí?

T L th a:

- Theo con, ng i nhân là ng i làm sao cho ng i khác th ng đ c mình; còn ng i trí là ng i làm sao cho ng i khác hi u đ c mình! ...

Kh ng T r t đ i ng c nhiên, ng a m t khen r ng:

- B t ng thay! ...

L i Bàn:

Cùng m t cân h i nh ng ba câu tr i hoàn toàn khác nhau, đây th t là đi u thú v và b t ng .

Nh ng ta th ng th y vi c đ i không khác nào m t dòng sông, có lúc t trên cao đ ào ào xu ng v c sâu, có lúc tr n mình, len lách qua h m núi, có lúc thên thang l ng t gi a bình nguyên ... thiên hình v n tr ng. Nh ng m i đ ng tr ng đ u phù h p v i m i hoàn c nh. B i không bao gi tr i m a l t mà sông c n, tr i n ng h n mà n c sông dâng. Núi đ ng b t ngàn dòng sông không th không u n mình l n theo th núi. Con ng i cũng th . Có lúc ta vì ng i và ng i vì ta, có lúc ta vì ta, và ng i vì ng i, theo hoàn c nh mà hành s . Nh th m i không i.

Trong toán h c cũng có nh ng v n đ nh trong nhân sinh. Tr c đây 2300 năm, nhà Toán h c Hi L p, Eulide phát bi u: - "T m t đ i m ngoài đ ng th ng, ta ch v đ c m t và ch m t đ ng th ng song song v i đ ng th ng đã cho!"

Ai mu n h c toán lên cao b t bu c ph i ch p nh n l i yêu c u này. Vì đây là m t đi u hi n nhiên. Th mà Anh, Remann l i phát bi u: - "T m t đi m ngoài đ ng th ng, ta không v đ c m t đ ng th ng nào song song v i đ ng th ng cho tr c"!

Ch a h t! Sau đó nhà toán h c Laubatchewsky l i phát bi u: - "T m t đi m n m ngoài đ ng th ng, ta có th v đ c vô s đ ng th ng song song v i đ ng th ng cho tr c"!

Th có trái ng c không? Hai đ nh đ sau đây ph i là sai (vì sai đâu là đ nh đ !), toán cao c p ng i ta v n dùng nó. T t nhiên mu n dùng nó ph i tùy theo đi u ki n. Ng i ta th ng nói, "chân lý bên này Pyrréneés, sang bên kia tr thành ngh ch lý". Đúng hay không đúng còn tùy theo hoàn c nh.

Qua câu h i nhân trí c a Kh ng T , Ngũ t T n c Ng (ng i cùng th i v i Kh ng T) nói:

- Không th ng mình làm sao th ng đ c ng i ngoài? Không th ng ng i làm sao ng i th ng ta? Môn đ c a Kh ng T ch "ch t s i tóc nhân nghĩa" (ý nói phi n dĩ n) mà thôi! Nhân và Trí ít nhi u gì v n đã có s n trong m i ng i, ch s đ ng có h p lúc không thôi!

Do đó b t k vi c gì, đúng hay sai, công hay t i chúng ta khó mà đem nh n xét ch quan ra đ phán xét đ c. B i vi c hành x c a tha nhân còn tùy thu c hoàn c nh c a h lúc đó.